

ב"ה

פסח

מה נשתנה הגלות הזו מכל הגלויות

"מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות", ידוע הפירוש¹ שמביא רבינו נשיאנו בשם אביו כבוד קדושת אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו עדן: "מה נשתנה הלילה - גלות שנמשל ללילה² - הזה - האחרון - מכל הלילות - גלויות שקדמוהו".

והענין בזה: הטעם שגלות נמשל ללילה הוא לפי שלילה הוא ענין החושך, והרי העובדה שבני ישראל נמצאים בגלות אצל גוים מורה על ענין של חושך - הן החושך אצל גוים, שנמצאים בחושך ואינם רואים ש"יש בעל הבית לבירה זו"³, שהרי אילו היו רואים שהקב"ה הוא בעל הבית לבירה זו, לא היו מעכבים את בני ישראל בגלות; והן החושך אצל בני ישראל, שנמצאים במעמד ומצב של חושך במשך כמה דורות, שזהו הענין ד"מפני חטאינו (שדוקא בגלל זה) גלינו מארצנו"⁴.

ובגלות גופא שנמשל ללילה יש כמה גלויות, שהרי נוסף על גלות מצרים היתה גם גלות בבל, גלות מדי ופרס בימי הפורים, וגלות יון (מלכות יון הרשעה על ידי אנטיוכוס) בימי חנוכה, ועד ל"לילה הזה", גלות האחרון, שאפילו הילד יודע⁵ ש"נשתנה . . מכל הלילות", מכל הגלויות שקדמוהו, ועל זה שואל: "מה נשתנה כו".

ולכל ראש מתבטא השינוי של הגלות האחרון בכך ש"בכל הלילות אין אנו מטבילין וכו".

¹ שיחת ליל ב' דחגה"פ תרצ"ז ס"ה (סה"ש תרצ"ז ע' 224). נעתק ב"היום יום" יט ניסן. וראה שיחת ליל ב' דחה"פ תשכ"ג ס"ב (תו"מ חל"ו ע' 278).

² ראה בהנסמן בתו"מ סה"מ אדר ריש ע' פא.

³ ראה ב"ר רפל"ט.

⁴ נוסח תפלת מוסף יו"ט.

⁵ ובהקדמה - שהבן השואל יודע היטב כל הענינים בחריפות כו', שהרי נוסף לכך ששואל בלשון הקודש, ולא בארמית (כמו הפיסקא "הא לחמא עניא" שנתקנה בלשון ארמי, כדי שיבינו גם עמי הארץ), הרי שואל גם אודות ענינים שיהיו בהמשך הסדר, ובודאי שכבר שמע בקידוש "זכר ליציאת מצרים" (נוסף לכך שמזכיר זאת בכל יום), ואדרבה: בגלל זה שואל "מה נשתנה" בנוגע לענינים מסויימים דוקא, ולא כמו קידוש, למשל, שאינה שונה מהקידוש שבכל השנה, בשבתות ובימים טובים (שהרי גם ברכת שהחיינו נאמר בכל הימים טובים).

ובהקדים - שעיקר הדיוק הוא על הענין ד"מטבילין", אף שלכאורה השינוי הוא לא רק בהטיבול, אלא גם בעצם אכילת הכרפס והמרור לפני הסעודה, שזהו דבר שאינו רגיל בכל השנה. ומבאר אדמו"ר נשמתו עדן, ש"מטבילין" הוא "לשון מרוק נקיון וטהרה", וזהו ש"בכל הלילות אין אנו מטבילין אפילו פעם אחת", ש"לא נגמר המירוק בהם, כי הרי היה אחריהם עוד גלות, הלילה הזה שתי פעמים - מירוק גוף וגילוי הנפש".

ויש לבאר זה בסגנון ובאותיות שגם ילד - שהוא השואל - יוכל להבין:

טיבול ("מטבילין") הוא במים או בשאר משקין, וענינה של הטבילה במים - לרחוץ ולנקות את הדבר מענינים שאינם נקיים, וכפי שהילד למד כבר בחומש: "ורחץ במים וטהר"⁶, והיינו, שעל ידי הטבילה במים נעשה הדבר נקי וטהור.

ועל דרך זה ברוחניות הענינים - שכאשר עושים דבר בלתי-רצוי, עבירה שאסור לעשותה, כפי שיודע הילד שלפעמים יכול לעשות דבר בלתי-רצוי, אם בגלל שחבירו פיתה אותו או בגלל סיבה אחרת, אזי צריך לרחוץ ולהטהר מזה.

והענין ד"מטבילין שתי פעמים" הוא - בגלל שיש שני סוגי עבירות, עבירות שמצד הגוף, ועבירות שמצד הנשמה, - ובסגנון המובן לילד, שיודע שיש עבירה הקשורה עם אכילה ושתייה, ולדוגמא: לאכול דבר שאינו כשר בתכלית, או לאכול ללא ברכה או לפני קידוש, שזוהי עבירה הקשורה עם עניני הגוף; ויש גם עבירה הקשורה עם עניני הנשמה, כמו בנוגע לאמירת "שמע ישראל גו' ואהבת" - ולכן יש צורך בענין ד"מטבילין שתי פעמים" - לרחוץ ולהטהר הן מהעבירות שמצד הגוף והן מהעבירות שמצד הנשמה.

וזהו "שבכל הלילות אין אנו מטבילין כו' הלילה הזה שתי פעמים" - שבכל הלילות, כיון שלאחריהם היתה גאולה שיש אחריה גלות, הרי זו הוכחה שעדיין לא נטהרו בני ישראל מענין החטאים, וכיון שנשאר הענין ד"מפני חטאינו", לכן חזר ונעשה הענין ד"גלינו מארצנו"; ורק בגלות האחרון, שלאחריו תהיה גאולה שלימה שאין אחריה גלות⁷, כיון ש"את רוח הטומאה אעביר מן הארץ"⁸, היינו, שתתבטל לגמרי מציאות הרע, הרי זו הוכחה שהיה הענין ד"מטבילין שתי פעמים", שמורה על שלימות הטהרה, הן מהעבירות שמצד הגוף והן מהעבירות שמצד הנשמה, ובלשון אדמו"ר נשמתו עדן: "מירוק גוף וגילוי הנפש".

ולאחרי זה באה הקושיא השניה - "שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ או מצה הלילה הזה כולו מצה":

⁶ מצורע יד, ח. חוקת יט, יט.

⁷ ראה מכילתא בשלח טו, ב. הובא בתוד"ה ה"ג - פסחים קטז, ב.

⁸ זכרי' יג, ב.

החילוק בין חמץ למצה הוא⁹ - שחמץ הוא דבר שתופח ומתנשא, שמורה על היותו מציאות דבר, שזהו ענין של גאווה, שהיא המקור לכל מיני רע, - וכפי שיודע הילד בעצמו, שמצד זה שמרגיש את עצמו למציאות, יתכן שלא יציית לרבו, ואפילו לא יציית לאביו, ועד שיכול לבוא למעמד ומצב שלא יציית חס ושלום להקב"ה - ואילו מצה מורה על ענין הביטול והשפלות.

וזהו ש"בכל הלילות אנו אוכלין חמץ או מצה" - שבכל שאר הגלויות, כיון שהגאולה לא היתה בשלימות, אלא יש אחריה גלות, הרי זו הוכחה שעדיין נשאר ענין של רע, שזהו ענין החמץ; אבל "הלילה הזה", שלאחריו תבוא הגאולה העתידה שתהיה גאולה שלימה שאין אחריה גלות, אזי יהיה "כולו מצה", ללא חמץ כלל, כיון שלא תהיה מציאות של רע.

ולאחרי זה באה הקושיא השלישית" - שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות הלילה הזה מרור":

ירקות - אינם דבר המוכרח כמו לחם, אלא ענינם הוא לְלַפֵּת את הפת (כמבואר בכמה מקומות¹⁰), והיינו, שכאשר אוכלים פת יחד עם ירקות אזי האכילה היא עריבה יותר.

ועל זה נאמר "הלילה הזה מרור" - שבזמן הגאולה העתידה, ש"כולם ידעו אותי"¹¹, יהיה התענוג והעריבות בענין האלקות, ולא תהיה תאוה ועריבות בענין האכילה, כך, שהאכילה תהיה רק בגלל ההכרח לקיום הגוף, ואילו הגשמיות מצד עצמה תהיה בבחינת "מרור", כיון שמצטער על הזמן שצריך להקדיש לאכילה, דאף שזהו דבר המוכרח לקיום הגוף, הרי מוטב היה אם הקב"ה היה בורא את האדם באופן שלא יהיה זקוק לאכילה. ובכל אופן, בשלמא דברים המוכרחים - מהיכי תיתי, אבל עניני מותרות בודאי לא יהיו, להיותם דבר מר.

וענין זה מבין גם ילד קטן - כפי שרואה בעצמו שכאשר הוא עסוק באמצע המשחק, ואמו קוראת לו לבוא ולאכול, צועק, שאינו רוצה לאכול, אלא להמשיך לשחק, כיון שהמשחק הוא יקר וערב אצלו יותר מאשר האכילה, אלא שמוכרח לאכול - אם בגלל שמצווים עליו, או בגלל שאומרים לו שאם לא יאכל, לא יהיה לו כח לשחק... אבל האכילה כשלעצמה נחשבת אצלו ל"מרור", כיון שהיה מעדיף לשחק באותו זמן.

ומזה מובן, שבשעה שגדל ומבין שיש דברים חשובים ויקרים יותר, - וכמדובר כמה פעמים אודות דברי הרמב"ם בפירוש המשניות¹² שבתחלת לימודו של ילד קטן מבטיחים לו ממתקים, ואחר כך מבטיחים לו דברים נעלים יותר, וכך מתעלה מדרגא לדרגא, עד לדרגא שלומד תורה בשביל קבלת שכר בעולם הבא, ועד שמגיע ללימוד

⁹ ראה לקו"ת צו יג, ג. שה"ש יד, ד. ובכ"מ.

¹⁰ ראה גם שיחת אחש"פ תשכ"ח ס"ב (תו"מ חנ"ב ע' 291). וש"נ.

¹¹ ירמ' לא, לג.

¹² סנהדרין ר"פ חלק.

התורה לשמה - הנה כשמבין שלימוד התורה חשוב ויקר יותר מאשר אכילה, אזי מצטער על כך שצריך להפחית מזמן הלימוד לצורך האכילה, כיון שענין האכילה הוא אצלו דבר זול, ולכן הרי זה נחשב אצלו כמו "מרור".

וזהו ש"בכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות" - שבשאר הגלויות היו זמנים שיהודי התנהג כדבעי, שעיקר ענינו היה לימוד התורה, ואילו ענין האכילה היה אצלו בבחינת "מרור", אבל היו זמנים שהיתה אצלו עריבות בענין האכילה שהיה אצלו בבחינת "ירקות": מה שאין כן "הלילה הזה" - בגאולה מגלות האחרון - יהיו כל הענינים הגשמיים בבחינת "מרור".

ולאחרי זה באה הקושיא הרביעית - "שבכל הלילות אנו אוכלין בין יושבין ובין מסובין הלילה הזה כולנו מסובין":

הן ישיבה והן הסיבה - ענינם מנוחה. וכפי שרואה הילד בעצמו, שלאחרי שעומד זמן ארוך, אזי מתעייף וצריך לישב לנוח. אבל יש חילוק ביניהם - שישביה אינה מנוחה אמיתית בשלימותה, כי, גם בשעה שיושב, הרי הוא מוכן לעמוד מיד בעת הצורך; ואילו הסיבה היא בשעה שידוע שנמצא במצב של חירות ללא בלבלים.

וזהו החילוק בין שאר הגלויות לגלות האחרון - שבשאר הגלויות, אף שפעם היתה גאולה קצרה ("יושבין") ופעם גאולה ארוכה ("מסובין"), הרי כיון שידעו שיש אחריה גלות, הנה גם הגאולה הארוכה לא היתה באופן של מנוחה עצמית; ורק בגאולה העתידה שאין אחריה גלות, ותהיה מנוחה מכללות ענין הגלות, אזי "כולנו מסובין", שכל ישראל יגיעו למנוחה עצמית ותענוג עצמי.

ועל זה היא הקושיא: "מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות": איך יתכן שהגאולה מהגלות האחרון ("הלילה הזה") תהיה שונה מהגאולה שהיתה לאחרי שאר הגלויות ("כל הלילות"), שיהיה בה הענין ד"מטבילין... שתי פעמים", הן מירוק הגוף והן גילוי הנפש, הענין ד"כולו מצה", הענין ד"מרור" והענין ד"כולנו מסובין" (כנזכר לעיל בארוכה) - שכל ענינים אלו לא היו בכל הגאולות עד עתה?!

זה עתה, לפני חדשים ספורים בלבד - ממשיך לשאול - היה בעצמו מאחורי מסך הברזל, וראה, שכנגד כל יהודי יש חמש פעמים ככה גוים שמונעים אותו לחיות חיים יהודיים, באופן שהתורה והמצוות "הם חיינו ואורך ימינו"¹³, ועבור כל דבר יש צורך במסירת נפש...

וגם עכשיו, לאחרי שהוא יצא משם, ונמצא במעמד ומצב של מנוחה - אינו יכול להיות במנוחה גמורה, "כולנו מסובין", בידעו שחבריו נשארו מאחורי מסך הברזל, ואינם יכולים לקיים תורה ומצוות ללא מסירות נפש! וכיון

¹³ נוסח תפלת ערבית - ע"פ לשון הכתוב ס"פ נצבים.

שכן, שואל הוא: "מה נשתנה הלילה הזה", שאומרים לו שעכשיו תהיה גאולה שלימה, וכל הענינים (מ"מטבילין . . שתי פעמים" עד "כולנו מסובין") יהיו בשלימות; איך יתכן הדבר?!

והמענה על זה - "עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו וגו'"¹⁴: בני ישראל היו כבר עבדים לפרעה במצרים, ובאופן שהיו מובלעים בתוך מצרים, כמו עובר ברחם אמו, שלכן שהיה צורך "לקחת לו גוי מקרב גוי"¹⁵; ואף על פי כן, לא עזבם הקב"ה אפילו לרגע אחד, ובשעה שעלה ברצונו, אזי "ויוציאנו ה' אלקינו משם ביד חזקה בזרוע נטויה". וכן תהיה לנו בגאולה העתידה, כמו שכתוב¹⁶ "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", בביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

קטע משיחת יום א' דחג הפסח, רשימת השומעים בלתי מוגה.

תו"מ ה'תשל"ב חוברת ע' 13

¹⁴ ואתחנן ו, כא.
¹⁵ ואתחנן ד, לד.
¹⁶ מיכה ז, טו.

